

วรรณกรรมคำสอนสมัยธนบุรี

สิริวรรณ วงษ์ทัต *

* อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เมื่อพูดถึงวรรณกรรมไทยสมัยธนบุรี คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงบทพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ลิลิตเพรมงกุฎ อีเหอนคำฉันท์ของหลวงสรวิจิตร (เจ้าพระยาพระคลัง (หน)) โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรีของนายสวน (มหาตเล็ก) นิราศพระยามหานุภาพหรืออีกชื่อหนึ่งว่านิราศทวาทึงของพระยามหานุภาพ วรรณกรรมที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในหมู่นักอ่าน แต่ยังมีวรรณกรรมในสมัยธนบุรีบางเรื่องที่บางคนอาจไม่รู้จักรู้จักเฉพาะกลุ่มเท่านั้น เช่น เรื่องปาจิตกumarกลอนอ่าน นิทานเรื่องพระโพธิสัตว์โกตามกีน เป็นต้น ในที่นี้ขอยกกล่าวถึงเรื่องพระโพธิสัตว์โกตามกีน โดยเปรียบเทียบกับคำสอนในโคลงโลกนิติ วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น

นิทานเรื่องพระโพธิสัตว์โกตามกีนเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคำสอนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางคติโลกและศีลธรรม แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี ๑๑ ซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมคำสอนที่แปลกจากวรรณกรรมคำสอนเรื่องอื่น ๆ โดยทั่วไปที่มักแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง กลอน หรือฉันท์ เช่น เพลงยาวดวายุโอวาท สวัสดิรักษา สุภาษิตสอนหญิง โคลงพาลีสอนน้อง โคลงโลกนิติ กุณญาสนอน้องคำฉันท์ เป็นต้น

วรรณกรรมคำสอนเรื่องพระโพธิสัตว์โกตามกีนปรากฏฉบับอยู่หลายเล่มสมุดไทยนิทานชาดก เรื่อง ปาจิตกumar จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นฝีปากกวีคนเดียวกัน ต้นฉบับเดิมเป็นตัวเขียนสมุด

ไทย ภาษาเขียนเป็นภาษาเก่า กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรได้ปริวรรตเป็นภาษาปัจจุบัน (กรมศิลปากร. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๓๓, คำนำ)

นิทานเรื่องพระโพธิสัตว์โกตามกีนมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระโกตามกีน พระองค์เป็นผู้โง่เขลาไม่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำปกครองบ้านเมืองและประชาชน จึงถูกเหล่าเสนาอำมาตย์พลเมืองจับได้ออกมาอยู่ในป่าแต่เพียงลำพัง ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ในป่าเหล่าเทวดาทั้ง ๘ ทิศ แปลงกายเป็นวานร ๘ ตัว มาสั่งสอนพระโพธิสัตว์โกตามกีน เมื่อพระองค์ได้รับการสั่งสอนจากวานรแปลงทั้ง ๘ ตัวแล้ว พระองค์จึงพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะไปปกครองบ้านเมืองทั้งด้านสติปัญญา ความฉลาด วิธีการปกครองประเทศ ประชาชน และธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับการประพฤติปฏิบัติ

เทวดาทั้ง ๘ ทิศ ที่แปลงกายเป็นวานรมาสั่งสอนพระโพธิสัตว์โกตามกีน แต่ละตัวได้ให้คำสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ

วานรทศนรพาสอนว่า กณฉลาดมีปัญหา ย่อมเป็นผู้มีทรัพย์ ซึ่งได้รับความนิยมนชอบ ความกลัวเกรงจากคนทั่วไป คนยากจนแต่ทว่ามีวิชาความรู้ ความรู้นั้นมีค่ายิ่งกว่าทรัพย์สมบัติทั้งปวง ผู้ที่กตัญญูดูแลปรนนิบัติบิดามารดาญาติทั้งปวง การกระทำนั้นย่อมเกิดเป็นบุญกุศลแก่ผู้นั้น ผู้ที่หมั่นศึกษาเล่าเรียนเป็นผู้มีความรู้ ผู้ที่เกียจคร้านไม่ทำงาน ไม่เรียนหนังสือ จะได้รับความทุกข์ ความยากลำบาก ตรงข้ามกับผู้มีความอุตสาหะ

ขยันทำงาน จะได้รับความสุข ความเจริญและ
ทรัพย์สมบัติ ดังคำประพันธ์

คนใดแลอดสำห	ทำงานการโดยดิล
ทุกวันประนาทัน	ทุกค่าเข้าแลพรางาย
อดสำหทนวิปาก	จะพันยากบัคเคียวคาย
เมื่อหน้าจะสบาย	เพราะว่ายากแต่เดิมที
ผู้นั้นจำริญผล	เพราะตั้งคนได้มั่งมี
ได้ยากแต่เดิมที	ได้เป็นสวัสดิศตภาพ

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๓ - ๒๕๔)

คำสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียรในการ
ทำงานมีเนื้อความตรงกับโคลงบทที่ ๕๕๐ ในเรื่อง
โคลงโลกนิติซึ่งเป็นสุภาษิตเก่าแก่ นำมาจากคัมภีร์
ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่มีมาแต่โบราณ และได้รับการเรียบ
เรียงขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ โดยสมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

ผู้มีเพียรภาพยัง	เป็นประมาณ
คิดกิจทำภาระงาน	สรรพไชรั
อุตสาหะค่อยพยายาม	อย่าละ เลินา
จักจำริญขึ้นได้	สุขด้วยความเพียร

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๘, หน้า ๒๘๒)

วานรทิศอาคนย์กล่าวสอนเรื่องวิธีการสั่ง
สอนคนให้ใช้ความดี มีเมตตา อย่าใช้อำนาจเมื่อ
เผชิญกับศัตรูให้ตั้งสติให้มั่น ใช้ปัญญาเข้าต่อสู้
เรื่องวิธีการคบคน หากคบคนแล้ว คนชั่วให้ใช้ความ
ดี คนตระหนี่ใช้วิธีการให้ คนพูดเท็จให้ใช้ความ

จริง ดังคำประพันธ์

ผิจะคบด้วยคนโหด	อย่าเอาจโรธไปต่อคน
เอาแต่ตีไปต่อถาม	ความโกรธนั้นก็หายพลัน
ผิจะคบคนตระหนี่ทรัพย์	สินทุกสิ่งสินทุกอัน
เราอย่าตระหนี่เร่งให้มัน	มันหากรู้จะทดแทน
ผิจะคบด้วยคนเท็จ	คนแสนทกเล่ห์เห็นแสน
อย่าเอาเท็จไปตอบแทน	ตั้งแต่ดังกล่าวหมาย

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๔)

คำสอนเรื่องวิธีการคบคนนี้ตรงกับโคลง
บทที่ ๑๐๒ ในสุภาษิตโคลงโลกนิติ คือ

ผจญคนมักโกรธด้วย	ไมตรี
ผจญหมู่ทรชนดี	ต่อตั้ง
ผจญคนจิตโลภมิ	ทรัพย์เผื่อ แ่่นา
ผจญอศัภัยให้ยัง	หยุดด้วยสติยา

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๘, หน้า ๑๓๖)

วานรทิศทักมิดสอนว่า ผู้เป็นนักปราชญ์
มีความรู้เรื่องต่าง ๆ ทั้งทางคดียุทธศาสตร์ อดิธรรมอย่าง
ลึกซึ้ง ย่อมเป็นผู้มีชื่อเสียง มีเกียรติ ได้รับการ
ยกย่อง สรรเสริญจากคนทั่วไป และความเป็นผู้รู้
นั้นเป็นผลให้เกิดทรัพย์ด้วย เรื่องความตายสอนว่า
คนทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายได้

ด้านศีลธรรมสอนว่า คนที่ทำความดีในข้อ
ธรรมหมวดเบญจศีล คนที่ไม่ยุติธรรม คนที่หลง
มัวเมาในคตหาไม่ว่าหญิงหรือชาย การกระทำนั้น
ย่อมเป็นบาปติดตัว และทำให้ชีวิตมีแต่ความทุกข์
ความเดือดร้อน ดังคำภาพย์

เป็นแต่หูกานใจบาป	เป็นแต่หูกานใจบาป
ลักลอบในกาม	ลักลอบในกาม
อนึ่งบาปใหญ่เล่า	อนึ่งบาปใหญ่เล่า
ล้นเอียงบ่ตรงตาม	ล้นเอียงบ่ตรงตาม
บังคับความไม่ตรงเที่ยง	บังคับความไม่ตรงเที่ยง
เป็นใหญ่แต่ความทุกข์	เป็นใหญ่แต่ความทุกข์
เกิดรักเกิดทุกข์มา	เกิดรักเกิดทุกข์มา
ได้มากก็แต่บาป	ได้มากก็แต่บาป
ในหัวใจคนคิดร้าย	ในหัวใจคนคิดร้าย

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๕-๒๕๖)

วานรทศพรตีสอนในเรื่องอนิจจัง ที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมเกิดมีขึ้น และต้องเสื่อมสลายไปไม่ช้าชีวิตทรัพย์สินสมบัติสิ่งของ ดังนั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ไม่ควรประพฤติดตนเป็นคนโลภ กวาทานบริจาคเพื่อสร้างบุญกุศลให้แก่ตน เรื่องบาปกรรมสอนว่าคนที่ทำชั่ว ทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม การกระทำนั้นเป็นบาปกรรมติดตัวไปและเมื่อตายไปจะตกนรก ดังคำประพันธ์

บุคคลบ่งทรัพย์สินหวงไว้	มิได้คิดถึงความตาย
กลัวทรัพย์สินจะฉิบหาย	คิดว่าตัวจะอยู่สืบ
.....
ชีวิตทรัพย์สินสิ่งดิน	เป็นอนิจจังทั่วโลกละ
ความแก่ความประจักษ์	มีทุกคนในโลก
.....
ทำทานสร้างกุศล	ทานนั้นผลเป็นสหาย
.....
คนบาปหนาไม่ละอาย	ถึงวาระก็เร่งทำ
รู้อยู่แล้วว่าเป็นโทษ	รู้แล้วโลดว่าเป็นกรรม
รู้บาปหนักเร่งทำ	มันไม่กลัวตกนรก

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๖ - ๒๕๗)

วานรทศพรตีสอนเรื่องกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ควรให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ เพราะก่อให้เกิดความทุกข์ ชักนำไปทำบาป ทำชั่ว ดังคำประพันธ์

คนใดแลโลภ	มักโมโหแกล้ง
กัษในทางธรรม	ไม่มั่นคงในกุศล
โลภจะใครได้	โมโหใจริให้ผิดมน
โทษเข้ามาปน	ให้กริ้วโกรธโกรธา
ทูลยอมเป็นโทษ	โทษโสติดือกายา
ว่าดูผู้นี้	ดูไม่กลัวไม่ขามใคร
โมโหให้หลงกล	โทษปนคือคงไฟ
.....
ใจร้ายให้ทำบาป	ใจผูกพยาบาทเข้าชักนำ
ให้สร้างแต่ทางกรรม	ทำแต่โทษได้ตัวตน

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๗ - ๒๕๘)

คำสอนของวานรทศพรตีสอน ทศพรตี และ ทศพรตี เรื่องการทำบาป ทำชั่ว กิเลส ตัณหา และการบริจาคทาน มีรายละเอียดเป็นไปในทำนองเดียวกับคำสอนในเรื่องโคลงโลกนิติ บทที่ ๑๒๕ และบทที่ ๕๖๘ ดังนี้

บทที่ ๑๒๕

พิศแห่งแดงเคี้ยว	จาย
หว่านสิ่งใดเป็นผล	สิ่งนั้น
ทำทานหว่านกุศล	สืบถึง ดีแะ
ทำบาปบาปกระชั้น	ชั่วร้ายตามตน

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๘, หน้า ๑๔๗)

ทุกข์เกิดก่อแรกตั้ง ตัณหา
ภัยเกิดเพื่ออวิชา บงหมัน
สละกิเลสราคะ ขาดเค็ด ได้นา
ทุกข์โศกโรครักนั้น ห่อนย้อนมามเบียน
(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๘, หน้า ๒๘๖)

ตมทรายเกิดด้วยน้ำ ครั้นเมื่อตมติดกายา
จะล้างซึ่งกายา ให้ตมหมดจากรูปกาย
เกลือกไชรเกิดด้วยน้ำ ครั้นต้องน้ำเกลือกละลาย
หายเป็นตมกำเปือกกลาย หายสูญได้เพราะคงคา
.....
บาปนั้นเกิดด้วยจิต เมื่อจะคิดให้บาปหาย
ใจนั้นคิดละลาย บาปนั้นหายด้วยสันดาน
(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๕)

คำสอนของวานรทิสอุตรที่เป็นความ
เปรียบนี้ตรงกับคำสอนในสุภาษิตโคลงโลกนิติ บท
ที่ ๑๕๓ คือ

ตมเกิดแต่น้ำแฉ่น เป็นกระสาย
น้ำก็ล้างเลนหาย ชากไชร
บาปเกิดไรแต่กาย เพราะจิต ก่อนนา
อันจักล้างบาปได้ เพราะน้ำใจเอง
(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๘, หน้า ๑๖๕)

คำสอนของวานรทิสอุตรอีกเรื่องหนึ่ง คือ
เรื่องของการที่จะรู้จักคนให้ต้องแน่แน่อนว่า ผู้ใด
เป็นกณธลาค มิปัญญาความรู้ ให้พิจารณาจากคำ
พูดของผู้นั้น หากต้องการรู้ว่าใครเป็นคนดี คนชั่ว
นักปราชญ์ หรือคนโง่ ให้ฟังคำพูดของคนอื่น ๆ ที่
กล่าวถึงคนเหล่านั้น ดังคำประพันธ์

วานรทิสพายัพ สอนพระโพธิสัตว์เรื่อง
การพูดจาว่า การพูดยอมก่อให้เกิดผลดี ผลร้ายแก่ผู้
พูดได้ ผู้ที่มีวาจาดีใช้คำสุภาพ พูดถูกกาลเทศะและ
พูดจริง ย่อมได้รับผลดี มีแต่คนรัก คนนับถือ
เมตตา หากเป็นไปในลักษณะตรงกันข้ามกับที่
กล่าวข้างต้นย่อมเกิดผลร้าย เกิดโทษแก่ผู้พูด ด้าน
คุณสมบัติของบุคคล สอนว่า ผู้เป็นลูกควรเชื่อฟัง
คำสั่งสอนของบิดามารดา ผู้เป็นภรรยาควร
ปรนนิบัติเชื่อฟัง ซื่อสัตย์ต่อสามี อาจารย์ที่ดีคือผู้ที่
สามารถสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนฉลาด พระราชาที่
ประเสริฐต้องปกครองประเทศ ประชาชนให้มิ
ความมั่นคง ความสงบสุข พระสงฆ์ที่น่าเคารพ
ศรัทธาเสื่อมใส ต้องประพฤติปฏิบัติตนตั้งมั่นอยู่
ในระเบียบแห่งสงฆ์ มารดาที่ดีต้องรักเอาใจใส่บุตร
ผู้ชายที่เป็นยอดในหมู่ชายคือผู้มีความรู้ มีวิชา ผู้
หญิงที่เป็นยอดในหมู่หญิง คือ ผู้ที่มีความซื่อตรง
ทำแต่ความดี

วานรทิสอุตร กล่าวสั่งสอนว่า มนุษย์เรา
นั้นจะมีมิตรหรือศัตรูก็เนื่องมาจากการพูดจาของ
ตนเป็นสำคัญที่จะทำให้คนรักหรือเกลียดชัง และ
คำสอนเรื่องการแก้ปัญหาควรแก้ไขที่ต้นเหตุ โดย

ศิว่าจะใครรู้ น้ำดีพิสกโศรณศรี
 ให้ชักก้านบัวร้อย จึงจะรู้ซึ่งอาการ
 ศิจะใครรู้จัก คนนักรบราชนัฏาคนพาล
 ฝูงคนทั่วสถาน ย่อมหงัดทั่วโลก
 ทำดีแลทำร้าย เขาย่อมเล่นย่อมล้อชา
 เล่าลือกันไปมา จบทั่วโศกโลกีย์

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๕๕)

ประเสริฐในตัวตน ตนจะได้สุขสำราญ
 ขาโยคงานแต่รูป รูปขายนับเป็นการ
 ความรู้อันเชี่ยวชาญ ยิ่งกว่ารูปมัทนา
 สัตว์สี่ตีนงามเมื่อที่ คนงามดีเมื่อแต่งกายา
 คาบศทรวงศิลา งามเมื่อเธอออกอาหาร

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๒๖๐)

คำสอนในคำประพันธ์ข้างต้นมีวิธีการ
 เขียนด้วยการใช้การเปรียบเทียบ และเนื้อหาของ
 การสอนเช่นเดียวกับโคลงบทที่ ๒๗๕ ในสุภาษิต
 โคลงโลกนิติ คือ

ก้านบัวบอกลึกตื้น ขลธรา
 มารยาทต่อสันดาน ขาคีเขือ
 โฉดฉลาดเพราะคำขาน กวทรบาท
 หย้อมหญาเห็นแหว่งเรือ บอกร้ายแสดงดิน
 (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๕, หน้า ๑๕๖)

วานรทศิธธาน กล่าวสอนพระโพธิสัตว์
 โกลาณกินเรื่องลักษณะของบุคคลว่า หญิงผู้มีความ
 งาม ความงามนั้นย่อมเปรียบดังทรัพย์ ชายที่มี
 ทรัพย์ ทรัพย์นั้นย่อมก่อให้เกิดความสุข ชายที่มี
 ความรู้ย่อมดีกว่าชายที่มีรูปงาม สัตว์สี่เท้าที่มีความ
 งามคือ สัตว์ที่มีรูปกายใหญ่สมบุรณ์ คาบศผู้มี
 ความงาม นามการพ คือ ผู้ที่หมั่นเพียร อดอาหาร
 จนร่างกายขรุขระผอม ดังคำประพันธ์

หญิงใดงามโสภะ คือดังทรัพย์แห่งตัวตน
 ชายใดมีทรัพย์มาก ทรัพย์นั้นแท้เป็นมงคล

คำสอนในคำประพันธ์ที่ยกมานี้มีเนื้อ
 ความตรงกับคำสอนในโคลงโลกนิติ บทที่ ๑๒๐
 และบทที่ ๓๑๕ ดังนี้

บทที่ ๑๒๐

เป็นชายความรู้ยิ่ง เป็นทรัพย์
 ทุกประเทศมีผู้นับ อำนวย
 สตรีรูปงามสรรพ เป็นทรัพย์ คนนา
 แม้นกยากไร้ร้าง ห่อนไร้ธามิ

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๕, หน้า ๑๔๓)

บทที่ ๓๑๕

ฤทธิโสภากษัตริย์ ขุนทรง
 สัตว์สี่เท้างามขง ใหญ่อ้วน
 บุรุษรอบรู้คง งามเพื่อ รู้แ
 หญิงมั่งคั่งงามล้วน เลิศด้วยธามิ

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๕, หน้า ๒๐๓)

ในทางตรงกันข้ามวานรธิดาธธานกล่าวสอน
 เรื่องผู้หญิงอีกว่า หญิงใดที่งามเพียงแต่รูปร่างหน้า
 ตาแต่จิตใจไม่ดี ไม่มีคุณสมบัติของกุลสตรี ไม่รัก
 นวลสงวนตัว หญิงนั้นไม่ได้ชื่อว่างามจริง แต่หญิง
 คนใดที่รูปร่าง หน้าตาไม่งดงาม แต่มีความรู้มี

ปัญญา พุดองไพบระ อ่อนหวาน หลงนั้นได้ชื่อว่า
เป็นกนกงามโดยแท้จริง

คำสอนของวามรแปลง ๘ ตัว ดังที่ได้
กล่าวไปนั้น เราจะเห็นว่ารายละเอียดของคำสอน
ตรงหรือคล้ายคลึงกับคำสอนในเรื่องโคลงโลกนิติ
อีกทั้งคำสอนบางเรื่องผู้เขียนนิทานเรื่องนี้ยังใช้วิธี
การเขียนในเชิงเปรียบเทียบเช่นเดียวกับในโคลง
โลกนิติ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนนิทานเรื่องนี้
น่าจะใช้เรื่องโคลงโลกนิติ (ของเก่า) เป็นต้นแบบใน
การเขียน รวมทั้งการปรุงแต่งคิดแปลงคำสอนร่วม
ด้วยแล้วนำมาผูกเป็นนิทานขึ้น

นอกจากนิทานคำกาพย์เรื่องพระโหราศัตรี
โกสณภินที่มีคำสอนเป็นไปในทำนองเดียวกับคำ
สอนในสุภาษิตโคลงโลกนิติแล้ว ยังมีวรรณกรรม
อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องฉันทอภัยพานร ซึ่งจัดเป็น
วรรณกรรมประเภทคำสอนเช่นกัน ฉันทอภัยพานร
ตอนต้นเรื่องดำเนินเรื่องเหมือนกับตอนต้นของ
นิทาน ส่วนคำสอนในเรื่องมีทั้งที่คล้ายกัน และแตก
ต่างกันกับคำสอนในนิทานคำกาพย์ และจากการ
ศึกษาพบว่า คำสอนต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องฉันท
อภัยพานรกล่าวเป็นไปในทำนองเดียวกับเรื่อง
โคลงโลกนิติเช่นกัน เช่น คำสอนเรื่องความขยัน
หมั่นเพียรและความเกียจคร้านมีรายละเอียดว่าคน
ที่อุตสาหะหมั่นศึกษาเล่าเรียน ย่อมมีความรู้ คนที่

เกียจคร้านเป็นคนโง่เขลา คำสอนนี้มีปรากฏทั้งใน
เรื่องโคลงโลกนิติ และเรื่องฉันทอภัยพานร ดังนี้

โคลงโลกนิติ บทที่ ๒๒

ความรู้ผู้ปราชญ์นั้น รักเรียน
ฝนทั้งเท่าเข็มเพียร ฝ่ายหน้า
ภนเกียจเกลียดหน่ายเวียน วาจิต
กลอุทกในตะกร้า เปี่ยมล้นดามิ
(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๓๕, หน้า ๑๐๔)

เรื่องฉันทอภัยพานร

ผู้ใดแลอุทโยค	อุสาหรณันดร
เพทางคประภรณ์	ประกาศดังวิธยาย
วิทยางคจักสติดัย	สิทธิศิลป์เพริศพราย
สพศาสตรทั้งหลาย	บริบูรณ์พูนมี
.....
ส่วนศาสตรวิทยา	ก็เสียผู้บงจ่า
ปกติประมาททำ	อันเลิกลาตามขะเขลา
(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๑๓, หน้า ๕๕๓)	

วรรณกรรมคำสอนทั้งสองเรื่องนี้อาจที่ได้
กล่าวไปทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า คำสอนในเรื่องนั้น
ผู้เขียนได้ใช้สุภาษิตในโคลงโลกนิติ (ของเก่า) เป็น
แนวทางในการแต่ง ซึ่งแสดงถึงความแพร่หลาย
ของเรื่องโคลงโลกนิติที่มีต่อคนไทยและสังคมไทย